

รูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคม ตามแนวพุทธจิตวิทยา*

A MODEL OF WORKING PROCESS OF VOLUNTEER MONKS FOR SOCIETY BASED ON BUDDHIST PSYCHOLOGY

จรรยา ศรี กล้ากลาย

Charoonsri Klumklai

สิริวัฒน์ ศรีเครื่อง

Siriwat Srikrueadong

ลำพอง กลมกุล

Lampong Klomkul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: charoonsri1@cleanstat.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมที่มีแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมที่มีแนวปฏิบัติที่ดีมี 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมายของการเป็นพระจิตอาสา ขั้นที่ 2 คุณลักษณะของพระสงฆ์จิตอาสา ขั้นที่ 3 เน้นกระบวนการทำงานเพื่อชุมชน ขั้นที่ 4 มุ่งถ่ายทอดความรู้เพื่อผู้อื่น และขั้นที่ 5 สะท้อนคิดผลการปฏิบัติงานจิตอาสา 2) กระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยามี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 2.1) ให้มุ่งทำงานจิตอาสา 2.2) มีธรรมเป็นต้นแบบ 2.3) เน้นกิจกรรมเชิงรุก 2.4) สร้างให้จิตเจริญงอกงาม และ 2.5) ได้ผลเกิดจากการเป็นจิตอาสาที่ได้ทำ 3) รูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย หลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการทำงานของพระจิตอาสา คือ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 หลักจิตวิทยาเพื่อสังคม คือ สร้างการยอมรับ และมุ่งความต้องการความสำเร็จในชีวิตให้ผู้อื่น โดยมีเส้นทางการทำงานที่มีความต่อเนื่อง ช่วยเหลือเกื้อกูลคลายความทุกข์ทางกาย และนำหลักธรรมคลายความทุกข์ทาง

* Received 31 January 2020; Revised 29 February 2020; Accepted 29 February 2020

ใจ และมอบขวัญกำลังใจแก่ผู้ประสบความสำเร็จทุกซ์ด้วยการกำหนดเป้าหมาย (Targeting) มีคุณลักษณะ (Attribute) ในการเป็นพระจิตอาสาที่เน้นกระบวนการ (Process focus) มุ่งหวังที่จะถ่ายทอด (Aim to Convey) และสะท้อนคิดผลการปฏิบัติงาน (Reflection) ได้เป็นโมเดลกระบวนการทำงาน TAPAR ของพระจิตอาสาเพื่อสังคม

คำสำคัญ: กระบวนการทำงาน, พระจิตอาสา, พุทธจิตวิทยา

Abstract

The purposes of this article were 1) to study working process of volunteer monks for society from best practices, 2) to analyze working process of volunteer monks for society based on Buddhist Psychology, and 3) to propose a model of a working process of volunteer monks for society based on Buddhist Psychology. Qualitative research was used for research design. Research tool was interview guideline and data were analyzed by using content analysis and analytic induction. Results indicated that 1) there were five steps of working process of volunteer monks for society from best practices. The process consisted of the first step was to set the target of being volunteer monks, the second step was characteristics of volunteer monks, the third step was to focus on a working process for community, the fourth step was to transfer knowledge to others, and the fifth step was reflection of volunteer working. 2) There were five steps of a working process of volunteer monks for society based on Buddhist Psychology. The process were 2.1) to focus volunteer working, 2.2) to have Dhamma as role model, 2.3) to focus on active activity, 2.4) to build absolute mind, and 2.5) to receive results from volunteer working. 3) A developed model of working process of volunteer monks for society based on Buddhist Psychology consisted of Buddhist principles that used in working process of volunteer monks, namely Brahnavihara 4 and Sangahavatthu 4, and psychological principles for society were esteem needs and self-actualization needs. The working path of the volunteer monks was continuous by helping and alleviating physical suffering introducing the principle of relieving suffering and give morale to those who suffer. The model of working process of volunteer monk for society was called TAPAR model that came from Targeting, Attribute, Process focus, Aim to Convey, and Reflection.

Keywords: Working Process, Volunteer Monks, Buddhist Psychology

บทนำ

การพัฒนาประเทศของรัฐที่ผ่านมาได้เน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมมากกว่าด้านเกษตร เพราะหวังว่าการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมจะทำให้ประเทศไปสู่ความทันสมัย ทำให้ประชาชนมีรายได้ในการบริโภคสินค้าได้มากขึ้น และจะทำให้ประชาชนโดยรวมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ผลลัพธ์คือผลประโยชน์ได้ตกอยู่แค่เพียงกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง การนำแนวคิดการทำให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตกมาใช้ไม่ได้ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ทั่วถึง มีแต่จะสร้างช่องว่างระหว่างคนในเมืองกับคนในชนบท จึงทำให้คนในชนบทมุ่งหน้าเข้าเมืองเพื่อไปหางานทำซึ่งได้เงินมากกว่าทำไร่ทำนา การพัฒนากระแสหลัก ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้นำไปสู่ระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม ในยุคปัจจุบันสังคมสามารถผลิตสินค้าต่างๆ ได้อย่างมากมายทำให้คนทุกคนสามารถบริโภคได้อย่างถ้วนหน้า คนจึงมุ่งหาความสุขด้วยการเสพความสุขจากวัตถุ ยิ่งบริโภคมากขึ้นเท่าไรก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมด มีแต่จะโดนกระตุ้นกิเลสให้ตื่นตัวอยู่เสมอเมื่อต้องการบริโภคมากก็ต้องแสวงหาทรัพย์สินเพิ่มขึ้นตามไปด้วย จึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

ดังนั้น จึงต้องมีการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้ยึดวิถีพุทธมาใช้ในการดำเนินชีวิต คือการบริโภคเพื่อบำบัดความทุกข์เวทนาเกิดจากทางสรีรภาพหรือความจำเป็นทางชีวภาพ เพราะถ้าหากไม่ได้รับการบำบัด ร่างกายไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ปัญญา也不能เกิดได้ เพราะปัญญาเป็นสิ่งที่ช่วยระงับความทุกข์ได้อย่างแท้จริง เมื่อปัญญาเกิดมนุษย์ก็จะสามารถบรรลุไปถึงขั้นความสุขในระดับที่ถือว่าเป็นระดับความสุขที่ไม่จำเป็นต้องบริโภคแล้ว เช่น ความสุขจากการมีความสุขเมตตา กรุณาผู้อื่น หรือความสุขจากการช่วยเหลือผู้อื่น ให้ความทุกข์ของเขาบรรเทาลง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543) พุทธศาสนามีหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้บุคคลมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมคือหลักทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมมีความสอดคล้องกับจิตอาสาและการพัฒนาจิตอาสาคือมุ่งเน้นให้บุคคลในสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือคนอื่นและการสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมการพัฒนาจิตอาสาคือการสร้างให้บุคคลมีโอกาสทำงานเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมด้วยตนเองผ่านงานอาสาสมัครบุคคลที่ปฏิบัติงานอาสาจะเข้าถึงความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมทำให้ได้รับความสุขที่ได้ทำ (สุธาทิพย์ แก้วเกลี้ยง, 2549) “คนทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งความสุขอยู่ในหัวใจ ถ้าหากรดน้ำพรวนดินให้เหมาะสมก็จะงอกงามเติบโตต่อไปได้ เป็นพลังแห่งความกรุณาปรานีที่หล่อหลอมออกมาการเป็นอาสาสมัครเพื่อเพื่อนมนุษย์ คือรูปธรรมของความเมตตา กรุณาเป็นการเชื่อมต่อความเป็นมนุษย์เข้าด้วยกันและทำให้เกิดสิ่งดีงามขึ้นมากมาย” (ประเวศ วะสี, 2544)

กระบวนการสร้างจิตอาสาของพระสงฆ์ด้านบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยจะเห็นได้ชัดเจนมากเพราะสังคมไทยมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย โดยจะมีความเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์อยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นงานมงคล เช่น งานแต่งงาน งานขึ้น

บ้านใหม่ และงานอวมงคล เช่น งานศพ สังคมมองเห็นประโยชน์นั้นเด่นชัดมากยิ่งขึ้นพระสงฆ์มีหน้าที่ตอบสนองสังคม ตอบแทนอย่างไรแค่ไหนจึงจะเห็นสมควรเหมาะสมพอดีและพองาม ประเด็นที่ควรพิจารณาเพื่อกระตุ้นเตือนจิตใจสำนึกในการทำงานด้านพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมการประชุมในชุมชนในเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่ ตักบาตร ทำบุญ การเทิดพระเกียรติ เป็นต้น ในงานของ Patumsawad (Patumsawad T, 2016) พระสงฆ์คือผู้ซึ่งสละแล้วซึ่งภาวะความเป็นปัจเจกภาวะ แต่มีชีวิตเพื่อสังเคราะห์ภาวะ เพื่อชุมชนมีจิตวิญญาณเพื่อชุมชน ต้องมีความรู้สึกที่เป็นชุมชน (Community) เพราะชีวิตต้องมีความเกี่ยวข้องมีการติดต่อสื่อสาร (Communication) กันตลอดเวลา ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในงานด้านสุขภาพจิต ไม่ว่าจะเป็นการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพจิตหรือการบำบัดรักษาผู้มีปัญหาสุขภาพจิต ทั้งเป็นที่ยอมรับและอาจไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งก็ได้ ในปัจจุบันพระสงฆ์ก็มีบทบาทสำคัญต่อการรักษา เยียวยาปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตอย่างมาก เช่น วัดพระบาทน้ำพุหรือวัดพระพุทธรูปประทานพร เป็นสถานรักษาพักฟื้นผู้ติดเชื่อและผู้ป่วยโรคเอดส์และเป็นที่ตั้งของมูลนิธิธรรมรักษ์ ได้มีข้าวตังเกรียกวรราวเมื่อหลายปีก่อนเมื่อพระสงฆ์ได้รับผู้ป่วยโรคเอดส์ที่ไร้ญาติขาดมิตรเพราะสังคมรังเกียจหรือเพราะความไม่เข้าใจของสังคม เนื่องจากผู้ป่วยโรคนี้สังคมไม่ยอมรับ เป็นที่รังเกียจของคนในสังคมแม้แต่พ่อแม่เองก็ยากจะทำใจยอมรับได้ จึงทำให้อาพาผู้ป่วยไปฝากไว้ในที่นั่น เพื่อลดค่าใช้จ่ายและภาระการดูแลผู้ป่วย และวัดถ้ากระบอกหรือสำนักสงฆ์ถ้ากระบอกที่รับการรักษาและบำบัดผู้ติดสารเสพติดซึ่งมีชื่อเสียงมากมีผู้เข้ารับการบำบัดรักษาจำนวนมาก แม้จะเป็นการบำบัดโรคทางกายมิใช่โรคทางใจอย่างที่พระพุทธรูปประสงค์แต่ก็พอจะสงเคราะห์เข้ากันได้ ถ้าร่างกายดีก็ส่งผลต่อจิตใจด้วยพระสงฆ์ในบทบาทช่วยเหลือเยี่ยวยาผู้คนที่มีปัญหาทางด้านจิตใจอย่างเป็นกระบวนการมุ่งให้ผู้มีปัญหาทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นมองเห็นแนวทางการแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง พระสงฆ์นักจิตวิทยาเป็นผู้เอื้อเพื่อให้คำปรึกษาทำให้ผู้มีปัญหาได้เข้าใจปัญหาค้นพบศักยภาพของตนเองอย่างชัดเจนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดีและดำรงตนให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น กระบวนการสร้างจิตอาสาของพระสงฆ์ตามแนวพุทธจิตวิทยาคือพระสงฆ์ผู้มีจิตใจเป็นผู้ให้อาจจะเป็นการให้สิ่งของให้เงินให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังร่างกายแรงสมองซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลาการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นในสังคมแห่งการแบ่งปันเอื้ออาทรก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น พระจิตอาสาให้หัวใจกับเขา ให้คำแนะนำให้หลุดพ้นจากทุกข์ให้สติสัมปชัญญะ มีปัญญาแก้ไขทุกข์ ให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้แนะเหตุผล การให้บริการทางสังคมและสิ่งอำนวยความสะดวก ให้ความสุขเปรียบเหมือนมีการสังคมสงเคราะห์และบริการที่จำเป็น (ไพศาล สรรสรวิสุทธิ, 2550) นอกจากการช่วยพุทธศาสนิกชนเหล่านี้ได้ปลดปล่อยพลังที่มีในตนเองแล้ว ยังเป็นการสร้างคุณลักษณะให้มีผลต่อสังคมอีกด้วย ยังมีสภาวะของจิตใจอีกลักษณะหนึ่งที่มีความหมายใกล้เคียงกับ จิตอาสา นั่นก็คือ “Altruism”

ซึ่งแปลว่าความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือเสียสละ แบ่งปัน จึงเป็นลักษณะของจิตใจที่ไม่เห็นแก่ตัว และเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้งในงานของนพมาศ ธีรเวคิน (นพมาศ ธีรเวคิน, 2542) ดังนั้น โดยคำนึงถึงเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “รูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา” เพื่อศึกษาแนวทางกระบวนการทำงานและสร้างเป็นรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา รวมทั้งนำเสนอรูปแบบในการพัฒนากระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จรรโลงสังคมให้มีความสุขและสันติที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงรวมทั้งกระบวนการในการสร้างเสริมจิตอาสาให้กับคนในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้และความเข้าใจเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องทำนองคลองธรรม อันจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมในการช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมที่มีแนวปฏิบัติที่ดี
2. เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือพระสงฆ์ที่มีบทบาทการเป็นจิตอาสาในกลุ่ม “เพื่อชีวิตดีงาม” เป็นพระสงฆ์ที่บวชในนิกายเถรวาทมากกว่า 5 พรรษา มีหน้าที่รับผิดชอบงานในวัดที่ต้องทำเป็นประจำ และยังแบ่งเวลามาทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคม พระสงฆ์ในกลุ่มเพื่อชีวิตดีงามนี้ ไม่เพียงแต่แค่มีคุณวุฒิทางธรรม แต่ยังจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหลากหลายสาขา จบการศึกษาในระดับพุทธศาสตรมหาบัณฑิตในสาขาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา สาขาวิชาจิตวิทยา และจบการศึกษาระดับปริญญาเอกในสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สาขาวิชาปรัชญา มีตำแหน่งผู้บริหารกลุ่มและวิทยากรที่มีการทำกิจกรรมจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง จำนวน 12 รูป ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และตรวจสอบรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแนวคำถามในการสัมภาษณ์ และแบบตรวจสอบรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย มีขั้นตอนการศึกษาแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการศึกษาสภาวะ ลักษณะ และองค์ประกอบของจิตอาสารวมทั้งหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการ

สร้างความเป็นจิตอาสาของพระสงฆ์ และของบุคคลที่เป็นจิตอาสา สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระจิตอาสาที่ปฏิบัติดี ที่มีประสบการณ์และผลงานเชิงประจักษ์ 5 ปีขึ้นไป ที่อยู่ในพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 “กลุ่มเพื่อชีวิตดีงาม” สำนักงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร โดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับตัวแปรตามกรอบแนวคิดในการวิจัย เน้นกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ จำนวน 12 รูป ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยคุณสมบัติของพระภิกษุสงฆ์ที่ให้การสัมภาษณ์คือ มีตำแหน่งอยู่ในระดับบริหาร อดีตคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ ประธานกลุ่มเพื่อชีวิตดีงาม ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสระเกศ ประธานที่ปรึกษากลุ่มเพื่อชีวิตดีงามฝ่ายประสานงานโครงการฯ สำนักงานสถาบันพัฒนาพระวิทยากร หัวหน้าโครงการพระนักเขียน รวมทั้งพระวิทยากรและพระทำหน้าที่เป็นจิตอาสาที่มาจากวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย

ระยะที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังเคราะห์ตามแนวพุทธจิตวิทยาที่ได้จากการสังเคราะห์ตามกรอบการวิจัย โดยส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังเคราะห์ตามแนวพุทธจิตวิทยา พร้อมทั้งยืนยันสนับสนุนผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยา 3 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 3 รูป และผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธจิตวิทยา 3 รูป รวมทั้งสิ้น 9 รูป/คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในระยะนี้คือแบบตรวจสอบรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังเคราะห์ตามแนวพุทธจิตวิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบรูปแบบฯ ตามประเด็นที่กำหนด จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยแผนภาพประกอบความเรียง

ผลการวิจัย

กระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังเคราะห์ตามแนวพุทธจิตวิทยาสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. กระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังเคราะห์ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี พบว่า มี 5 ขั้นตอนประกอบด้วย ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมายของการเป็นพระจิตอาสา ขั้นที่ 2 คุณลักษณะของพระสงฆ์จิตอาสาขั้นที่ 3 เน้นกระบวนการทำงานเพื่อชุมชน ขั้นที่ 4 มุ่งถ่ายทอดความรู้เพื่อผู้อื่น และขั้นที่ 5 สะท้อนคิดผลการปฏิบัติงานจิตอาสาโดยแบ่งการสะท้อนคิดการปฏิบัติงานจิตอาสา เป็น 5 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านสุขภาพจิต 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ และ 5) ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์

2. ผลการพัฒนากระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังเคราะห์ตามแนวพุทธจิตวิทยาพบว่า จิตอาสาที่มีจิตใจประกอบด้วยธรรม ธรรมจึงหล่อหลอมจิตใจของพระจิตอาสา ทำให้ธรรมทั้งหลายพัฒนาขึ้นในจิตใจ โดยใช้กระบวนการทำงานเพื่อสังเคราะห์ตามแนวพุทธจิตวิทยา ได้แก่ 1)

ให้มุ่งทำงานจิตอาสา 2) มีธรรมเป็นต้นแบบ 3) เน้นกิจกรรมเชิงรุก 4) สร้างให้จิตเจริญงอกงาม และ 5) ได้ผลเกิดจากการเป็นจิตอาสาที่ได้ทำซึ่งในทุกขั้นตอนของกระบวนการทั้ง 5 ขั้นนี้จะมีองค์ประกอบย่อยที่ปรากฏคุณลักษณะเชิงพุทธและจิตวิทยาที่ประกอบกันในการนำมาปรับใช้ ในกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคม

3. รูปแบบกระบวนการทำงานเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาของพระจิตอาสาที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย หลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการทำงานของพระจิตอาสา คือ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 หลักจิตวิทยาเพื่อสังคม คือ สร้างการยอมรับ (Esteem Needs) และมุ่งความต้องการความสำเร็จในชีวิตให้ผู้อื่น (Self - actualization Needs) โดยเส้นทางการทำงานของพระจิตอาสานั้นจะมีความต่อเนื่องด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลคลายความทุกข์ทางกาย และนำหลักธรรมเพื่อคลายความทุกข์ทางใจ และมอบขวัญกำลังใจแก่ผู้ประสบความทุกข์ ผลการตรวจสอบความเหมาะสมในกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันทั้ง 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความเหมาะสมของหลักธรรมที่ใช้ 2) ความเหมาะสมของหลักจิตวิทยาเพื่อสังคม 3) ความเหมาะสมของเส้นทางการทำงานของพระจิตอาสา 4) ความเหมาะสมของการบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยา และ 5) ความเหมาะสมในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันโดยที่รูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาที่พัฒนาขึ้นปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมที่มีแนวปฏิบัติที่ดีพบว่า มี 5 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดเป้าหมายของการเป็นพระจิตอาสา ช่วยเหลือเกื้อกูล ด้วยความเมตตา กรุณา ด้วยการช่วยคนให้ได้พัฒนาเป็นบทบาทของพระจิตอาสาทำงานเพื่อสังคม 2) คุณลักษณะของพระสงฆ์จิตอาสา มีกาย วาจา ใจ มีขั้นตอนในการทำงานเพื่อส่วนรวม เสียสละ อดทนข่มใจ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง 3) เน้นกระบวนการทำงานเพื่อชุมชนทำงานเป็นทีม ให้คำปรึกษาคลี่คลายทุกข์กับปัญหาโดยใช้สติปัญญา ใช้วิธีการพูดแบบให้คำปรึกษาใช้หลักธรรมเป็นแกนนำ 4) มุ่งถ่ายทอดความรู้เพื่อผู้อื่น เสริมทักษะ “ได้หัวใจ” “ให้หัวใจคิด” เป็นกัลยาณมิตร เกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในตนเอง รู้คิดด้วยสติปัญญาของตนเอง สิ่งที่ทำให้คำแนะนำประสบความสำเร็จเพราะ “คำพูดของเราสามารถเปลี่ยนชีวิตคนอื่นได้” และ 5) สะท้อนคิดผลการปฏิบัติงานจิตอาสา ประสบความสำเร็จและเกิดการยอมรับ ใช้กระบวนการบูรณาการละลายพฤติกรรม เป็นที่ยอมรับของ

สังคมอื่น ๆ ทุกรูป/คน การสะท้อนคิดการปฏิบัติงานจิตอาสา เป็น 5 ด้าน 1) ด้านการปกครองแบบพี่น้องให้คำปรึกษาเกิดเป็นวิทยากรรุ่นใหม่ ๆ 2) ด้านสุขภาพจิต จิตอาสาต้องเป็นผู้ที่มีความสุขทางจิตใจมีพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงามช่วยเหลือให้ผู้อื่น ผ่อนคลาย สุขภาพกายและใจดีตามไปด้วย 3) ด้านการศึกษาและสงเคราะห์ ด้านหลักธรรมของพระศาสนา คือธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กันครองใจคนทำให้คนรักหลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ 4) ด้านการเผยแผ่และพระสงฆ์มีหน้าที่อบรมสั่งสอน เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยหลักธรรมที่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์” 5) ด้านสาธารณูปการสาธารณสงเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ทำตนเป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชวลิต จันทวิโส (ถาวรศิริ) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความหมายและคุณลักษณะของความมีน้ำใจที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความมีน้ำใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา 3) เพื่อศึกษาวิธีการแก้ปัญหาการขาดน้ำใจ ได้แก่ ความปรารถนาดีที่ผู้ให้ตั้งใจมอบให้ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักธรรม 7 ประการ คือ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 ปฏิสันถาร 2 อคติ 4 ทศพิธราชธรรม 10 และสาราณียธรรม 6 (พระชวลิต จันทวิโส (ถาวรศิริ), 2551) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสริญศิริ อัครพุดพิพันธ์ ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธธรรมกับการทำงานจิตอาสา: กรณีศึกษามูลนิธิอภัยเมืองน่าน” จากการศึกษาพบว่า แนวคิดและหลักการในการเป็นจิตอาสานั้นจะได้อะไรมาจากการเสียสละอย่างไม่มีเงื่อนไข แก้ไขปัญหาสังคมนำหลักธรรมต่าง ๆ มาใช้ในแก้ปัญหาทางสังคม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ สามารถพัฒนาคน สร้างกลุ่มแกนนำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เรียนรู้กับปัญหาแสวงหาทางเลือกอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการทำงานของชุมชน จนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชน (เสริญศิริ อัครพุดพิพันธ์, 2554)

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า พระจิตอาสาที่มีจิตใจประกอบด้วยธรรม ธรรมจึงหล่อหลอมจิตใจของพระจิตอาสา ทำให้ธรรมทั้งหลายพัฒนาขึ้นในจิตใจซึ่งส่งผลโดยตรงต่อชุมชน “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน” ในงานของ พระวิเชียร สืหาบุตร โดยใช้กระบวนการทำงานเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา ได้แก่ 1) ใ้มุ่งทำงานจิตอาสา 2) มีธรรมเป็นต้นแบบ 3) เน้นกิจกรรมเชิงรุก 4) สร้างให้จิตเจริญงอกงาม และ 5) ได้ผลเกิดจากการเป็นจิตอาสาที่ได้ทำสิ่งในทุกขั้นตอนของกระบวนการทั้ง 5 ขั้นนี้จะมียอดประกอบย่อยที่ปรากฏคุณลักษณะเชิงพุทธและจิตวิทยานำมาการปรับใช้ในกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคม เพราะพระสงฆ์ผู้ที่เป็นจิตอาสา เน้นกิจกรรมเชิงรุกโดยใช้วิธีเดินเข้าใกล้ผู้ที่มีความทุกข์เพื่อที่จะมุ่งสร้างให้จิตของผู้ที่มีทุกข์เจริญงอกงาม อย่างเป็นระบบระเบียบ มีการวางแผน ทำโครงการเป็นรูปแบบกระบวนการสามารถสร้าง

บุคคลกลุ่มนั้นๆ ให้มองเห็นประโยชน์และความสำคัญ มีจิตใจเมตตากรุณา อยากให้อยากทำได้ เห็นผลเกิดจากการเป็นจิตอาสาเพิ่มขึ้นในสังคมอย่างมากมาย (พระวิเชียร สีหาบุตร, 2537) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพย์ขจร ฉายาสกุลวิวัฒน์ ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน” ผลการวิจัยพบว่า มีการนำหลักพุทธธรรมมาเกี่ยวพันกัน 1) หลักธรรมของผู้นำจิตอาสา คือ สังคหวัตถุ 4 อธิปไตย 4 พรหมวิหาร 4 สัมปยุตธรรม 7 และทศพิธราชธรรม 2) หลักธรรมขององค์กร ได้แก่ สัมปายะ 7 3) หลักธรรมของบุคคลในองค์กร ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 ภาวนา 4 และ 4) หลักธรรมของการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ สาราณียธรรม 5) กระบวนการสร้างจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนา มี 4 ประเด็น 1) ผู้นำ 2) วัฒนธรรมองค์กร 3) สถานที่ และ 4) วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นการทำงานในโครงการหลอมรวมหลักพุทธธรรมการให้ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันประยุกต์หลักการพัฒนาตนแนวพุทธของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมได้จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า การเข้าร่วมเป็นส่วนเป็นหนึ่งของเสถียรธรรมสถานโดยการอาสารับใช้เป็นผู้อยู่เบื้องหลังเป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอย่างหนัก เป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เป็นจิตอาสาได้รับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตเห็นสังขธรรมมีชีวิตที่เป็นสุข (ทิพย์ขจร ฉายาสกุลวิวัฒน์, 2555) สอดคล้องกับ กันธิชา เผือกเจริญ ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษากระบวนการทำงานของจิตอาสากรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายอโรคยศาล วัดคำประมงจังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เกื้อกูลการทำงานจิตอาสาจะอุปการะเกื้อกูลด้วยหนทางแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 หากปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดสมาธิ เกิดปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรม มีศีลเป็นบาทฐานเมื่อบริบูรณ์การเจริญสมาธิและปัญญา จิตอาสาจึงเข้าสู่กระบวนการทำงานตามศักยภาพความสามารถตอบสนองความต้องการโดยผู้เกี่ยวข้องในวิถีของชีวิตยอมรับกับความจริงที่เกิดขึ้น แม้ว่าในที่สุดของการรักษาคือการเสียชีวิตแต่เป็นการเสียชีวิตอย่างสุขสงบหรือ “ตายแบบยิ้มได้” การพัฒนากระบวนการของจิตอาสาที่อโรคยศาลจึงเป็นไปอย่างธรรมชาติเข้าถึงปัญญา จิตไม่ขุ่นมัว โดยมี พระพนพพัชรภิบาลพัคตรณินิ (จิรธมโมภิกขุ) ต้นแบบแห่งการเรียนรู้ “ทำด้วยใจให้ด้วยรัก ไม่หวังผลตอบแทน” จิตใจของจิตอาสาอยู่กับความเป็นจริง อยู่กับโลกอย่างเหนือโลก (กันธิชา เผือกเจริญ, 2556) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษราคม จำปา ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการกรณีศึกษาโครงการช่วยเหลือนักศึกษาพิการ วิทยาลัยราชสุดามหาวิทยาลัยมหิดล” ผลการศึกษาพบว่า โครงการอบรมอาสาสมัครช่วยเหลือผู้พิการ ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งอาสาสมัครที่เข้ารับการอบรมจากโครงการนี้เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ จึงไม่มีเวลาปฏิบัติงานอาสาสมัครได้อย่างเต็มที่ จึงได้มีการจัดอบรมให้แก่ศึกษารุ่นต่อ ๆ ไป ยังผลให้เกิดการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือผู้พิการได้อย่างมีประสิทธิภาพในเรื่องนี้ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า งานบริการช่วยเหลือผู้พิการมีความสำคัญต่อผู้พิการเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสิ่งที่ทำนั้นทำให้คนปกติทั่วไปเข้าใจในความพิการมากยิ่งขึ้นพร้อมที่จะ

ให้ความช่วยเหลืออย่างถูกวิธี ทั้งนี้การที่ได้ช่วยเหลือคนพิการยังเป็นการทำบุญอีกวิธีหนึ่งตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งจรรโง่งงสังคมไทยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป (บุษราคัม จำปา, 2550)

จากผลการวิจัยรูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย หลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการทำงานของพระจิตอาสา คือ พรหมวิหาร 4 และ สังคหัตถ์ 4 หลักจิตวิทยาเพื่อสังคม คือ สร้างการยอมรับ (Esteem Needs) และมุ่งความต้องการความสำเร็จในชีวิตให้ผู้อื่น (Self-actualization Needs) โดยเส้นทางการทำงานของพระจิตอาสา นั้น จะมีความต่อเนื่องด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล คลายความทุกข์ทางกาย แนะนำหลักธรรมคลายความทุกข์ทางใจ และมอบขวัญกำลังใจแก่ผู้ประสบความทุกข์ ผลการตรวจสอบความเหมาะสมในกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติพิทย์ แก้วเกลี้ยง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาจิตอาสาในพระพุทธศาสนาได้ทำการศึกษาแบ่งเป็นส่วน ๆ ส่วนแรก เป็นการศึกษาภาคเอกสารโดยศึกษาจากหลักคำสอนพุทธศาสนาและหนังสือเกี่ยวกับ (สุชาติพิทย์ แก้วเกลี้ยง, 2549) “จิตอาสา” ของพระไพศาล วิสาโล ผลการศึกษาพบว่า พุทธศาสนามีหลักธรรมเน้นให้บุคคลมีความเมตตา เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมคือ สังคหัตถ์ธรรม พรหมวิหาร 4 ตลอดจนเรื่องการทำทานซึ่งเป็นหลักธรรม มีความสอดคล้องกับจิตอาสาและการพัฒนาจิตอาสา คือมุ่งเน้นให้บุคคลในสังคมช่วยเหลือคนอื่น ส่วนที่สองศึกษาภาคสนาม โดยศึกษาจากการดำเนินงานของเครือข่ายจิตอาสาและเครือข่ายพุทธิกา ในโครงการฉลาดทำบุญโดย ผู้ศึกษาวิจัยพบว่า งานอาสาสมัครเป็น การทำบุญอาสาสมัครจึงรู้สึกอยากทำมากขึ้น นำไปสู่การพัฒนาจิตอาสาจากการศึกษาทั้งทุกส่วนจึงสรุปว่างานอาสาสมัครเป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิบัติตามคำสอนพุทธศาสนา เป็นการขัดเกลากจิตใจ กระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือ เกื้อกูล ผู้อื่นทำเป็นงานส่วนรวมได้และงานวิจัยของ จิตรวลัย ศรีแสงฉาย ศึกษาวิจัยเรื่อง “จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษากลุ่มอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล” (จิตรวลัย ศรีแสงฉาย, 2551) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความมีคุณธรรมจริยธรรมต่อผู้ที่ด้อยโอกาสในชนบท โดยไม่มีการหวังผลตอบแทนใด ๆ มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาพัฒนาในมหาวิทยาลัยมหิดลให้นักศึกษาทำความดีร่วมกันมีการนำเสนอความคิดดี ๆ ร่วมกันพร้อม ๆ กัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทำงานร่วมกันเน้นที่การลงมือปฏิบัติร่วมกัน มีการออกไปช่วยเหลือให้บริการผู้ที่อยู่ในชนบทด้วยกันแสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่มีจิตพร้อมสละเวลา สละร่างกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์หลังจากที่ได้ทำสิ่งดี ๆ สิ่งดี ๆ เพื่อผู้อื่นร่วมกันกับเพื่อน ๆ นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตและอาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษาของการทำค่ายกลุ่มอาสาพัฒนา และนักศึกษาที่อาสาออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท รวมถึงนักศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 100 คน ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มค่ายอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล

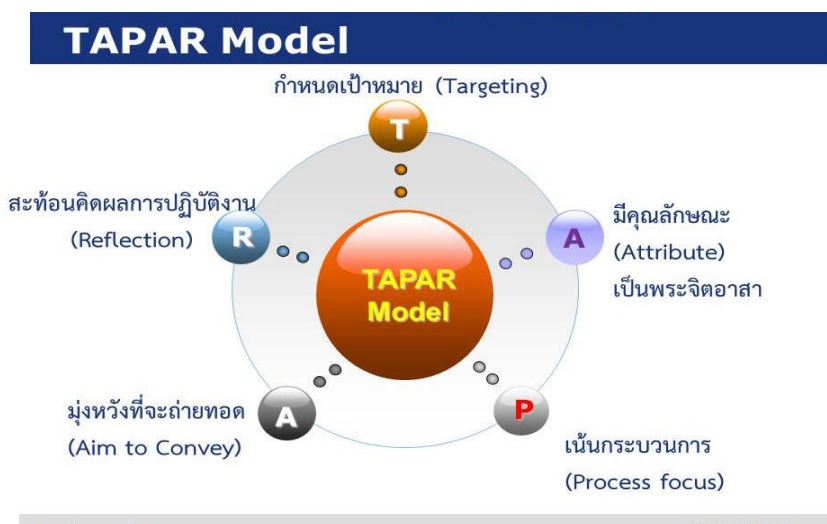

และนักศึกษาที่เป็นประธานอาสาพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดล ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับกิจกรรมของกลุ่ม อาสาพัฒนาและได้มีการออกค่ายอาสาซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขาทำโดยเกิดจากจิตที่เป็นอาสาจริง ๆ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือในสังคมชนบทมีความสุขมากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำผลวิจัยที่ได้นำเสนอรูปแบบขอความอนุเคราะห์จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า 1) ความเหมาะสมของหลักสูตรที่ใช้ 2) ความเหมาะสมของหลักจิตวิทยาเพื่อสังคม 3) ความเหมาะสมของเส้นทางการทำงานของพระจิตอาสา 4) ความเหมาะสมของการบูรณาการตามแนวพุทธจิตวิทยาและ 5) ความเหมาะสมในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันด้วย การกำหนดเป้าหมาย (Targeting) ของกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาของ “กลุ่มเพื่อชีวิตดีงาม” ดังนี้ เป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนาสามารถให้ความรู้และแนะนำชี้แนะ ให้โอกาสมุ่งช่วยเหลือเกื้อกูลให้กำลังใจและปลอบขวัญผู้ที่กำลังเจ็บป่วยให้มีความสุขทางจิตวิญญาณ เป็นลักษณะภายในของบุคคลซึ่งมองไม่เห็นแต่รู้สึกได้ เป็นขุมพลังมีความสัมพันธ์กับการมีชีวิตอยู่ เป็นสภาวะที่เป็นแรงจูงใจที่มีคุณค่าสูงสุดในชีวิต เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะนำบุคคลให้เป็นตัวของตัวเอง (Reed P.G. & Rousseau E., 2007) การมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมายมากขึ้น (Fehring R.J. et al., 1997) ทำให้ผู้ป่วยยอมรับกับการเจ็บป่วย มีกำลังใจ ไม่ย่อท้อในการใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความหมายมากขึ้น (Tongprateep T., 2003) มีคุณลักษณะ (Attribute) การเป็นพระจิตอาสาที่เน้นกระบวนการ (Process focus) มุ่งหวังที่ถ่ายทอด (Aim to Convey) และสะท้อนคิดผลการปฏิบัติงาน (Reflection) (Klomkul L. et al., 2011) สรุปเป็นโมเดลกระบวนการทำงาน TAPAR ของพระจิตอาสาเพื่อสังคมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรุณี ศุภมณี ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนา จริยธรรมของพระนิสิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ในด้านการปลูกฝังให้มีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านการปลูกฝังให้รู้จักคิดริเริ่มวิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในด้านการปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยรักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในด้านการปลูกฝังให้รู้จักพึ่งตนเอง มีอุดมคติ เสียสละเมตตาอารี กตัญญูกตเวที ในด้านการปลูกฝังให้มีความภาคภูมิใจ รู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติในด้านสังคมในการพัฒนาจริยธรรม พบว่า พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค พบว่า พระนิสิตได้เสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยควรพัฒนาพระนิสิตให้มีทักษะในการเผยแพร่จริยธรรมและควรจัดการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนในการศึกษารุ่นนี้ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยควรอุดหนุนทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอนต่าง ๆ ค่าเดินทางในการปฏิบัติหน้าที่ ควรพัฒนา พระนิสิตให้มีทักษะในการเผยแพร่จริยธรรมให้มากขึ้น (วรุณี ศุภมณี, 2547)

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยาโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาภายใต้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนและสังคม เช่น โรงเรียน สถานศึกษา เห็นความสำคัญของโครงการฝึกอบรม การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ใช้ความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในสังคมอย่างเป็นกัลยาณมิตรโดยมีพรหมวิหารธรรม 4 นำผ่านกระบวนการทำงานอย่างมีระบบ มีการกำหนดเป้าหมาย (T: Targeting) มุ่งที่จะให้มีคุณลักษณะเป็นพระจิตอาสาทำงานเพื่อสังคม (A: Attribute) เน้นกิจกรรมเป็นกระบวนการ (P: Process focus) สร้างและให้เพื่อมุ่งถ่ายทอด (A: Aim to convey) สะท้อนคิด ได้ เกิด เป็น และทำ (R: Reflection) จึงรวมเป็นกระบวนการนำไปสู่การเป็นสังคมที่ดี การมีจิตที่จะอาสาในการทำงานเพื่อสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งต้องเริ่มที่เด็กและเยาวชน เพื่อให้ซึมซับในสิ่งที่ดีงาม เพื่อความเป็นคนดี ได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ยินยงที่จะตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกัลยาณมิตร เกิดมีจิตใจที่คิดจะแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเต็มใจด้วยจิตใจที่อัมเอิบ และมีความสุขกับการได้เป็นผู้ให้และผู้ทำ มากกว่าการเป็นผู้รับสิ่งใดๆ ทั้งปวง การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระเบียบเรียบร้อยและสามารถสรุปได้เป็น “TAPAR Model สำหรับพุทธจิตวิทยาการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคม” ปรากฏดังภาพที่ 2

สรุป/ข้อเสนอแนะ

กระบวนการสร้างจิตอาสาของพระสงฆ์ตามแนวพุทธจิตวิทยาคือ พระสงฆ์ผู้ที่มีจิตใจเป็นผู้ให้อาจจะเป็นการให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังแรงกายแรงสมองซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลาเพื่อเอื้อเพื่อแผ้วแผ่ให้แก่ส่วนรวม งานจิตอาสาเป็นอีก

ช่องทางหนึ่งในการพัฒนาระดับจิตใจให้พุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจเอื้อเพื่อ หันมาทำกิจกรรมเพื่อสังคมมากขึ้น เพราะงานจิตอาสาเป็นสิ่งที่ให้พุทธศาสนิกชนหันมาทำความเข้าใจในตนเองและสังคมเพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้จากในปัจจุบันปัญหาสังคมเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งทางครอบครัว ชุมชนและสังคม หากไม่รีบแก้ไขให้ทันท่วงที สังคมก็จะตกอยู่ภายใต้ความสับสนวุ่นวาย ซึ่งไม่ใช่เรื่องดีนัก แต่การสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น สังคมแห่งการแบ่งปันเอื้ออาทรก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น นอกจากการช่วยพุทธศาสนิกชนเหล่านี้ได้ปลดปล่อยพลังที่มีในตนเองแล้ว ยังเป็นการสร้างคุณลักษณะให้มีผลดีต่อสังคมอีกด้วย มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ 1) ควรนำกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา มาใช้ในการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในทุกภาคส่วน ในการกำหนดนโยบายและออกแบบแนวทางที่นำไปสู่ภาคปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และสามารถนำไปใช้ในสังคมแบบมีส่วนร่วม 2) ควรมุ่งเน้นให้มีกิจกรรมกระบวนการทำงานเป็นจิตอาสาเพื่อสังคม ที่มีการปลูกฝังลักษณะที่พึงประสงค์ในกลุ่มพระภิกษุสามเณรในการเรียนรู้ และ 3) ควรนำกระบวนการทำงานของพระจิตอาสาเพื่อสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา มาเริ่มจากพระภิกษุสามเณรในสังฆมณฑล และคนในชุมชนที่อยู่ในสังคม ควรสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของคนในสังคมอย่างเป็นระบบ ทั้งการฝึกทักษะด้านต่างๆ เช่น การคิดวิจารณ์ การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นจะต้องเกิดจากการปลูกฝังมาจากผู้ใหญ่ที่เคารพในครอบครัว ในชุมชนและสังคมนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กันธิดา เผือกเจริญ. (2556). ศึกษากระบวนการทำงานของจิตอาสากรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วย มะเร็งระยะสุดท้ายอโรคยศาล วัดคำประมง จังหวัดสกลนคร. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาแห่งชีวิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จิตรวลัย ศรีแสงฉาย. (2551). จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา: กลุ่มอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล. ใน *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: วิชาษา.
- ทิพย์ขจร ฉายาสกุลวิวัฒน์. (2555). ศึกษากระบวนการจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นพมาศ อีร์เวคิน. (2542). *รวมบทความเรื่องจิตวิทยา สังคมกับชีวิต รวบรวมจัดพิมพ์โดย นพมาศ อีร์เวคิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- บุษราคัม จำปา. (2550). จิตอาสากับการบริการช่วยเหลือคนพิการกรณีศึกษา โครงการช่วยเหลือนักศึกษาพิการวิทยาลัยราชสุดาตามมหาวิทยาลัยมหิดล. ใน *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2544). สุขภาวะทางจิตวิญญาณ. *หมอชาวบ้าน*, 22(216), 41-45.
- พระชวลิต จันทวโส (ถาวรศิริ). (2551). ศึกษาวิเคราะห์ เรื่องความมีน้ำใจในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิเชียร สีหาบุตร. (2537). บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม: ศึกษากรณี พระธรรมมหาวิราณวัตร วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. ใน *ดุขฎิณิพนธ์ปรัชญาดุขฎิณิบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไพศาล สรรสรวิสุทธิ. (2550). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: รัฐศาสตร์สาส์น.
- วรฤดี ศุภมณี. (2547). การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระนิสิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ใน *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธาทิพย์ แก้วเกลี้ยง. (2549). การพัฒนาจิตอาสาในแนวพระพุทธศาสนา. ใน *สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนากับการพัฒนา*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสริญศิริ อัครพุดพันธ์. (2554). พุทธธรรมกับการทำงานจิตอาสา: กรณีศึกษามูลนิธิอภัยเมื่อนาน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาแห่งชีวิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Fehring R.J. et all. (1997). Spiritual well-being, religiosity hope depression and other mood states in elderly people coping with cancer. *Oncology Nursing Forum*, 19(4), 663-671.
- Klomkul L. et all. (2011). *Effects of Reflection Process on Classroom Action Research Effectiveness: Mixed Methods Research*. The 8th International Postgraduate Research Colloquium: Interdisciplinary Approach for Enhancing Quality of Life IPRC Proceedings.
- Patumsawad T. (2016). The participation of citizens in building strong communities Case Study Community Don Muang Khong. *Rajapark Journal*, 10(20), 178-189.
- Reed P.G. & Rousseau E. (2007). Spiritual inquiry and well-being in life-limiting illness. *Journal of Religion, Spirituality and Aging*, 32(1). 81-98.
- Tongprateep T. (2003). Spiritual health promotion. *The Thai Journal of Nursing Council*, 17(3), 51-61.